

**Házasságfogalom és házassági jog a görög nyelvű ókeresztény
szokásjoggyűjteményekben és az egyházatyák írásaiban**

AIG358

Pécsi Tudományegyetem

2024. 12. 02.

Tartalom

I.Bevezetés	3
II.Történeti áttekintés	4
II.1. Didakhé	7
II.2. Traditio Apostolica.....	8
II.3. Didaszkália	9
II.4. A szent apostolok egyházi kánonjai	12
III. „A házasságot az egyház rendezi”	13
IV. „A felajánlás megerősíti...”	20
V. „Az áldás megpecsételi...”	23
VI. „az angyalok feljegyzik a mennyben”	26
VII. Összefoglalás	29
Bibliográfia	31

„... a házasságot >>az Egyház rendezi, a felajánlás (Eucharisztia) megerősíti, az áldás megpecsételi, és az angyalok feljegyzik a mennyben<<. ”¹

I.Bevezetés

Ebben a dolgozatomban a házasság fogalmával és a házassági joggal szeretnék foglalkozni a kereszténység I-IV. százada kapcsán. Fontosnak tartom, hogy a kialakuló egyház házassági intézményével foglalkozzam, ami a keleti egyháznál, a nyugatival ellentétben már az első századoktól kezdve elkezdett kialakulni, habár ezen a részen is magába ötvözte a kor pogány házassági szokásait. A történeti áttekintésben ezzel is szeretnék majd foglalkozni. A házassági jog viszont azért is fontos, mivel az ókorban kialakuló házassági normák és szokásjogok nagy hatást gyakorolnak a mai napig, az egyházi házasságjogra, ami leginkább keleten mutatkozik meg, ahol megtartották például a koszorúzási/koronázási szertartást és, hogy a házasságot a pap szolgáltatja ki, de például a kezek egymásba tévése a nyugati egyháznál is megmaradt, ahol a pap stólával egybe köti a házasulók kezeit. Összefoglalva tehát, az ókori egyház kialakuló házassági rendszere egy nem elavult vagy elhalt dolog, hanem egy élő rendszer, ami lehet, hogy folyamatos alakuláson ment keresztül, de a mai napig mintát szolgál a keresztények számára.

A Keleti Egyházak Törvénykönyvében (CCEO) az alábbi házasságfogalom szerepel, amely fogalom és Tertullianusnál olvasott megfogalmazás alapján elindultam a kutatásomban:

„776. kán. — 1. §. A Teremtő által alapított és az ő törvényeivel ellátott házassági szövetség, amelyben a férfi és a nő visszavonhatatlan személyes beleegyezéssel az egész élet közösségét hozza létre egymással, természeténél fogva a házastársak javára, továbbá a gyermekek nemzésére és nevelésére irányul.

2. §. Krisztus rendelése folytán a megkereszteltek közötti érvényes házasság önmagánál fogva szentség, amellyel a házastársakat Isten Krisztusnak az Egyházzal való fogyatkozhatatlan egyesülése képmására egyesíti és a szentségi kegyelemmel mintegy megszenteli és meg erősíti.

3. §. A házasság lényegi tulajdonságai az egység és a felbonthatatlanság, amelyek a megkereszteltek közötti házasságban a szentségi jellegnél fogva különös erősséggel bírnak.”²

¹ MEYENDORFF, Joh: *A házasság misztériuma*, Budapest, 2009, 24.o.

TERTULLIANUS- *Feleségéhez*, II,8,6-9 című művéből idézett itt a szerző.

² RIHMÉR Zoltán (fordító): *A Keleti Egyházak Kánonjainak Törvénykönyve*, Nyíregyháza, 2011. Online elérhető: [\(Microsoft Word - CCEO Hungarice 2.2.3_Budapest, 2011.02.18 - r\363mai p\351ld\341ny_.doc\)](#)
2024.10.25. 12:04

Ebben a házasságfogalomban megtalálható, amit a vizsgálódásaim során megtaláltam a keleti ókeresztény atyáknál és magánál Tertullianusnál is, aki nyugati és keleti egyházatyának is számít. A CCEO 776.-ik kánonjában tehát megtalálható, hogy a házasság egy, a két fél között megkötött, felbonthatatlan teljes egység, ami már önmagában is egy szentséget keletkeztet. A 828. kánon továbbá kimondja, hogy csak akkor lesz a házasság érvényes, hogyha a helyi hierarcha vagy a helyi parókus, vagy az egyikük által a házasság megáldására felhatalmazott pap megáld, az előírt szertartások és két tanú jelenlétében. Vagyis, hogy ez a felbonthatatlan egység, ami szentség is, nem alakulhat ki önmagától, hanem a papi áldással és a megfelelő szertartási keretek között jön létre. Hogy ez pontosan mit jelent, és hogy maga ez a házasságfogalom hogyan alakulhatott ki, szeretném a dolgozatomban bemutatni, az eredeti ógörög és latin szövegeket alapul véve, hogy minél pontosabb eredményt kaphassunk, mivel általánosságban, a cikkekben és a művekben a már meglévő fordítások alapján szoktak dolgozni. Igyekszem a dolgozatomban kiemelni azokat a bibliai részeket, főleg Pál apostol leveleiből, amelyek alapján gondolkodtak és az életüket élték az ókeresztények és ezeknek az eredeti ógörög szövegét is feldolgozni Eberhard Nestle által gondozott ógörög szöveg alapján, amely a *Novum Testamentum Graece et Latine* című Újszövetség kiadásban jelent meg.

II. Történeti áttekintés

Ha a keresztény ókor 1-4. évszázadának a házasságról alkotott elképzeléseit szemléljük, ki kell hangsúlyoznunk, hogy nem szabad idealizálnunk ezt a kort. A kor embereit nem változtatta meg csodálatos módon az evangélium terjedése, az egyházatyák tanításai és a zsinatok határozatai, viszont nagy hatással volt rájuk a parúzia³ várása és az a dualista felfogás, hogy minden, ami az anyagi világhoz tartozik, az eleve rossz, így ennek a felfogásnak az áldozatává eset, maga a szexualitás és így a házasság is. Két nagyon markáns állásfoglalás jelent meg ezekben a kérdésekben.

Az egyik állásfoglalás szerint az egyházban mindenkinek szüzi életet kellene élnie, és ennek a nézetnek az alátámasztására utaltak Szent Pál apostolnak, a Korinthusiakhoz írt 1. levelének szavai, ahol is azt írta, hogy: „A nem házasoknak és az özvegyeknek ezt mondom: Jó, ha úgy maradnak, mint én is. De ha nem tartóztatják meg magukat, kössenek csak házasságot, mert jobb megházasodni, mint égni.”⁴ Pál apostol ebben az ígeszakaszban a

³ Jézus Krisztus második eljövetele.

⁴ 1Kor 7,8-9: „Λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς ἐὰν μείνωσιν ὡς καὶ γώ· εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεῦνται, γαμησάτωσαν, κρεῖττον γάρ ἐστιν ἢ τυροῦσθαι.” In.: NESTLE, Eberhard-

‘μείνωσιν’-t használta, ami ‘μένω’, amit tartózkodikként is lehet fordítani. Vagyis, házásoknak és az özvegyeknek jó, ha ugyan úgy tartózkodnak a házasságtól, amint azt Pál apostol is tette. De a következő igeszakban már utalt is arra, hogy aki erre a tartózkodásra nem képes, az inkább házasodjon meg, mintsem, hogy bűnt kövessen el, és égjen miatta. Pál apostol eredeti szavai is görögül, az: ‘εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται’ vagyis, ha nem tartóztatják meg magukat. A házasság ez alapján azoknak ajánlott, akik az önmegtartóztatásra nem képesek, mivel Isten őket a családos életre hívta. Ezt az igeszakaszt viszont sokan nem így értelmezték, hanem úgy, hogy ez nem egy ajánlása az apostolnak, ami a tartózkodásról szól, hanem magától a házasságtól való elhatárolódása.⁵ Ezen az elképzelésen voltak például az enkratiták aszketikus eretnekmozgalma.

A másik állásfoglalás szerint, amelyikkel a későbbiekben bővebben is szeretnék majd foglalkozni, a keresztény házasságot törvényesnek tekintették. Ezen az állásponton volt többek között Alexandria Szent Kelemen, aki megoldást is igyekezett keresni a keresztény házasságon belül arra, hogy a felek a házastársi intimitást hogyan tudnák józanul és méltósággal megélni, ellentétben a pogányokkal. Nagyon érdekes, amit Baán István is kihangsúlyozott, hogy sokszor a keresztény házasságnak a pozitív módon való ábrázolása olyan atyáknál jelenik meg, akik maguk cölebsz életmódot folytattak, mint például Aranyhajó Szent János, aki az Efezusiakhoz írt levél 5. fejezetéhez írt homíliájában és a Teremtés könyvéhez írt homíliáiban is több helyen beszél a házasságról. Ki emelendő a későbbi vizsgálódásaink tekintetében azok a kijelentései, hogy a férfiak és a nők egyenlők, ellentétben azzal a pogány felfogással, hogy a nők alacsonyabb rendűek. A házasságban mind két félnek meg van a saját szerepe, mint például, hogy a férfiaké a vezetés, a nőké pedig az engedelmisség, de fontos kihangsúlyozni, hogy ez az engedelmisség szeretetből ered, nem félelemből. Vagyis fontos, hogy a házasság egyenlő akarat nyilatkozattal, az Úrban kötötten történjék.

A szokásjogban is megmutatkozik ez a kérdés a keresztényeknél, ami a régi rendtartásokban fedezhető fel. Az egyház törvénykezésének és álláspontjának egyik legkorábbi lenyomata az első századokban keletkezett pseudoapostoli rendtartások. Ezek közül is az első négy idesorolható műről szeretnék majd szólni, pontosabban a Didakhé, a *Traditio Apostolica*, a Didaszkália és a Szent Apostolok egyházi kánonjai. Látni fogjuk, hogy ezek a rendtartások mind a III. századból származnak, ami nem véletlen. A II. század végén és a III. század elején

NESTLE, Erwin: *Novum Testamentum Graece et Latine*, Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart, 1937.

⁵BAÁN István: *A házasság az első négy keresztény évszázadban* In.: *A keleti teológia a házasságról, a családról*, Budapest 2013, 37. o.

a Severusok uralma alatt élte a korát „a jótékony és hosszú béke”⁶ (*bona et longa pax*) az egyház számára. Ennek az oka, hogy Septimus Severus uralma alatt elkezdődött egy, gárdonyi szavaival élve, szinkretista tolerancia, a keleti kultuszok iránt, ennek hála az egyház épületekhez is juthattak, birtokolhattak földet is, ami következtében megerősödött a belső szervezete és, zsinatokat is könnyebben tarthatott. Ez persze nem azt jelenti, hogy ebben az időben regionális szinten nem törtek ki keresztény üldözések, például hozható 202-203 között zajló Egyiptomi üldözés. Török rámutat arra, hogy Septimus Severus uralkodásának az idején a vértanúságot szenvedettek leginkább a hittanulók és a hitoktatók voltak, erre magyarázat, hogy a császár megtiltotta 201-ben, hogy áttérjenek az emberek a zsidó hitre, 202-ben pedig tilalmazta a kereszténység felvételét.⁷ De a keresztények hitbuzgalma így is rengeteg templomot emelt. Ezt a békésebb időszakot 235-284 között megrázta egy gazdasági-politikai válság, ami egy katonai anarchiába is torkollott, ami súlyos következményekkel járt az egész római társadalomra. Maximinus Thrax uralma alatt, 235-ben egy rövid, véres keresztényüldözéssel kezdődött el ez a korszak. 249-251-ben Decius császár minden polgár számára kötelezővé tette, hogy részt vegyenek a hivatalos állami kultuszban, így azok, akik ezt megtagadták, törvényen kívülé lettek helyezve, így a keresztények is törvényen kívülé váltak (*religio illicita*). Nagyon sokan emiatt a hirtelen jött, szigorú törvény miatt hittagadókká váltak, mert a vértanúságtól való félelem következtében bemutatták az áldozatot róma védőistenének és a császár geniusának. 253-260 között, Valerianus császár uralkodása idején a keresztény összejöveteleket betiltották, konfiskálták az egyházi javakat. Utódja, Gallienus császár az egyház szabadságát visszaállította. Diocletianus császár uralkodása (284-305) alatt, viszont a kereszténység végig szenvedte a legszélesebb körű és legsúlyosabb keresztényüldözést. Gárdonyi alapján az üldözés 3 hullámban zajlott. Az első hullámban, 303-ban sor került a császári palota személyzetének és a katonaságnak a megtisztítására. Ebben a szakaszban halt vértanúhalált többek között Szent Sebestyén és Szent Maximilián. A második hullám során 303-ban császári ediktumban elő írta a templomok lerombolását, elégették a szent könyveket és a keresztényeknek elvette a polgárjogaikat. Ebben a szakaszban halt vértanúhalált többek között Szent Januarius és Szent Balázs. A harmadik, egyben utolsó szakaszban 304-ben, a keresztényeket téve felelőssé a nikomédiai császári palotában keletkezett tűzvész miatt. áldozat kötelezettséget tettek kötelezővé a papságnak, és később minden egyes polgárnak. Ebben a szakaszban több szűz vértanút is meg lehet említeni, ami mutatja, hogy a hatóságok

⁶ GÁRDONYI Máté: *Bevezetés a Katolikus Egyház történetébe*, Budapest, 2016. 56.o.

⁷ TÖRÖK József: *Egyetemes egyháztörténelem I.*, Budapest, 1999, 37.o.

menyire szigorúan betartatták ezeket a rendeleteket. Ebben a szakaszban halt többek között vértanúhalált Szent Ágnes, aki 13 éves volt vértanúsága idején, és Szent Borbála.⁸

Az általam vizsgált pseudoapostoli rendtartások és ókeresztény szerzők ebben a korszakban működtek, vagyis, átérték a római birodalom vallás tűrését, de az üldözését is. Ez alapján válik érthetővé, hogy a négy rendtartás mért is tartja annyira fontosnak, hogy elkülönítse a hívek szokásait a pogányokétól, és, hogy miért igyekszik tartózkodni attól, hogy a keresztények a viselkedésükkel megbotránkoztassanak másokat és így, az ajkukra vegyék Isten nevét. És most vegyük górcső alá, hogy miket írtak a pseudoapostoli rendtartások a házasságról és a házastársakról.

II.1. Didakhé

Közülük is a legelső a Didakhé, teljes nevén 'A tizenkét apostol tanítását' a mai kutatások alapján a Krisztus utáni II. század második felére tesszük, Szíriába. Inkább lehet szertartáskönyvnek, mint egyházfegyelmi írásnak nevezni, de nagyon fontos benne számunkra, hogy rögzítette a két útról szóló tanításában⁹ a közösségi életnek a szabályait. A szerzők nem tesznek különbséget a pogányok és a keresztények között olyan módon, hogy az egyik többet érne alapvetően, mint a mások, hanem a viselkedésükben és az élethez való hozzá állásukban tesznek különbséget.¹⁰ Ide tartozik a házasság kérdése is.

A Didakhé kifejezetten nem rendelkezik magáról a házasságról, de a Jézusi tanításokat taglalva megjelenik ebben az irányban is erkölcsi rendelkezés benne, ami megkülönbözteti a keresztényeket a pogányoktól. Az első, hogy az élet útját követve a keresztény ember nem tör házasságot, nem paráználkodik, ebből következően nem is lehet kívánczó a viselkedése és nem ront meg gyermeket. Továbbá nem hajt el magzatot és a megszületett gyermekét sem öli meg.¹¹ Gyermeküket pedig a keresztény értékeknek a tanulására és megtartására neveli. Akik ennek a tanításnak az ellenkezője szerint élnek, vagyis paráznák, kívánczók, házasságtörők, a gyermekeiket elhajtják vagy megölik, azok mind a halál útjának az ösvényén járnak. A Didakhé összefoglalva tehát a házasság kérdésében az alábbiakban különbözteti meg a keresztényeket,

⁸ GÁRDONYI Máté: *Bevezetés a Katolikus Egyház történetébe*, Budapest, 2016. 58.o.

⁹ „Ὁδοὶ δύο εἰσὶ, μία τῆς ζωῆς καὶ μία τοῦ θανάτου, διαφορὰ δὲ πολλὴ μεταξύ τῶν δύο ὁδῶν.” In.: [Didache Translation — Chapter 1](#) 2024.10.24. 10:30

¹⁰ VANYÓ László: *Apostoli atyák*, Budapest, 1986, 93.o.

¹¹ „Δευτέρα δὲ ἐντολὴ τῆς διδαχῆς· οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ παιδοφθορήσεις, οὐ πορνεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ μαγεύσεις, οὐ φαρμακεύσεις, οὐ φονεύσεις τέκνον ἐν φθορᾷ, οὐδὲ γεννηθὲν ἀποκτενεῖς, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὰ τοῦ πλησίου. οὐκ ἐπιорκῆσεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις...” In.: [Didache Translation — Chapter 2](#) 2024.10.31. 10:34

a többiektől: tiltja a házasságtörést, a paráznaságot és a meg nem születettek és a megszületettek megölését, kijelenti, hogy aki ezeket megtartja, azok az élet útján járnak, akik nem, azok pedig a halál ösvényét tapossák. De nem hoz meg ezekkel szemben egységes szankciókat, csak annyit, hogy legyenek az emberek igazságos bírók, könyörületesek, fedjék meg egymást, ha szükséges, de szeressék is, és hangsúlyozza a gyónás fontosságát, az imádsághoz való járulás előtt. Az egyház bírói, akik az apostolok minőségében dolgoznak és Krisztust jelenítik meg az emberek előtt, a kézfeltétellel választott igaz emberek, a püspökök és a presbiterek, akik a tanítást hordozzák.

II.2. Traditio Apostolica

A második rendtartási gyűjtemény, amire szeretnék kitérni, a *Traditio Apostolica*¹², amely Római Hippolütosz mártír szobrán lévő jegyzékben is szerepel, így a megírását hozzá tudjuk kötni. Hippolütosz 170 körül születhetett Görögországban, bizonyosra mondhatjuk, se nem volt római se nem volt latin, a műveit pedig, lehet, hogy Rómában írta meg, de görög nyelven és nagyon jól ismerte a görög bölcséletet is. A hagyomány szerint Szent Ireneusz tanítványa volt, aki Septimus Severus császár uralkodása alatt vált vértanúvá, pappá pedig 212-ben szentelte Zefirin pápa. Nagyon érdekes Római Hippolütossal kapcsolatban, hogy az első ellenpápapént tarthatjuk számon. Callyxtus pápát szabellinizmussal vádolta, a pápa pedig Hippolütoszt vádolta szubordinációs tanok terjesztésével. Hippolütosz egy ellen pártot hozott létre a pápával szemben, és kikiáltották Róma püspökének, vagyis pápának. Ez a szakadás az egyházban 235-ig fent is állt, amikor is Pontianus lett a pápa és Maximinus Thrax császár pedig mind kettőjüket Szardínia szigetére száműzte, hogy a bányákban dolgozzanak, ahol mind Hippolütosz, mind Pontianus pápa mártírhalált halt.¹³ Az ő nevéhez fűződő Traditio Apostolica megírását 215 körülre datálhatjuk, Rómába és fontos kihangsúlyoznunk, hogy nem törvényhozói szándékkal íródott¹⁴, vagyis az ebben található szabályok is szokásjog jellegűek.

A *Traditio Apostolica* erkölcsi tanítása, ami a házassághoz is kötődik, meg mutatkozik abban is, hogy milyen foglalkozásokat űzhetnek a keresztények. A Paradósizs-ban tiltva van, hogy valaki kéjenc, örömlány vagy fiúszerető legyen, vagy, hogy valaki egyáltalán ilyen foglalkozást űzöt tartson maga mellett, úgy rendelkeznek erről, hogy legyen az ilyen személy elutasítva a közösséghez való csatlakozástól, mert tisztátalan. Ha pedig valaki ágyast tart, az a

¹² Apostoli Hagymány (eredeti görög neve: Aposztoliké Paradoszisz).

¹³ PAVIC, Juraj-TENSEK, Tomislav Zdenko: *Patrológia*, Szeged, 1997, 86.o.

¹⁴ ERDŐ Péter: *Az ókori egyházfegyelem emlékei*, Budapest, 2018, 51.o.

jelentkezéskor szakítson vele, és házasodjon meg a törvény szerint, vagy legyen elutasítva. Az imádságról szóló részben pedig ki jelenti, hogy éjfél fele fel kell kelni és imádkozni kell, a házastársak együtt imádkozzanak, ha pedig a feleség nem házas, a férj vonuljon el egy külön szobába imádkozni, majd térjen vissza feleségéhez a közös ágyba. Ne féljenek a házások imádkozni, mert a házasság nem tisztátalan, vagyis a benne élők is tiszták. Összefoglalva tehát, kijelenti a Paradószisz, hogy a keresztények nem foglalkozhatnak prostitúcióval, kéjelgéssel, nem lehetnek ágyasok és nem tarthatnak ágyasokat. Az együttélésnek egyetlen formáját ismerik el, ami pedig a házasság és a benne élők sem vállalnak tisztátalanná.

II.3. Didaszkália

A harmadik pseudoapostoli rendtartás, amellyel foglalkozni szükséges, hogy ha meg szeretnénk érteni az ókeresztények házassághoz való hozzáállását a Didaszkália. Ezen művet is a III. századra lehet datálni, és ott is inkább az első felére, Észak-Szíriára. Fontos kiemelni, hogy ez a szöveg, ahogyan a fenti társai sem törvényhozói módon rendelkezik, hanem prédikációs buzdításként adja elő az egyházfegyelmi elveit.¹⁵ A Didakhével és a Paradószisszal ellentétben viszont sokkal terjedelmesebb és több szót is szentel a házasságra, pontosabban, hogy milyennek is kell lennie a házastársaknak egymás iránt, végig szem előtt tartva a Bibliai könyveket.

Elsőként a házasságról a természetes és egyszerű törvényeknél szól, ahol is Jézus tanításaiból idézve figyelmeztet a házastársi hűsége és óva int a parázñaság gondolatától is: Hallottátok a mondatot: „Ne törj házasságot, Én pedig azt mondom nektek, aki más feleségére néz és megkívánja, már házasságot tört a szívében.”¹⁶ Itt összefoglalja (*recapitulans*), megerősíti (*confirmans*) és befejezi (*complens*) az evangélium a tízparancsolatot, amit még Mózes adott a népnek.¹⁷ Vagyis, nem kell a házasságtörésnek megtörténnie, elég, ha a felek

¹⁵ ERDŐ Péter: *Az ókori egyházfegyelem emlékei*, Budapest, 2018, 55.o.

¹⁶ Mt5, 27-28:

„Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη Οὐ μοιχεύσεις. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι [αὐτήν] ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.” In.: NESTLE, Eberhard- NESTLE, Erwin: *Novum Testamentum Graece et Latine*, Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart, 1937.

¹⁷ „λέγει γὰρ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ἀνακεφαλαιούμενος καὶ στηριζὼν καὶ πληρῶν τὴν δεκάλογον τοῦ Νόμου "ὅτι ἐν τῷ Νομῷ γεγραπται. Οὐ μοιχεύσεις' ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν". Τοῦτο ἐστὶν ἐν τῷ Νομῷ τῷ δια Μωϋσεως ἐγὼ ἐλαλήσα, νυν δὲ ὁ αὐτὸς ὑμῖν λέγω. "Πᾶς, ὅστις ἐμβλεψῇ εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ κλήσιον πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ". Οὕτως ἐκρίθη μοιχος κατ' ἐννοίαν ὁ ἐπιθυμήσας.”

„*Dicit enim in Evangelio recapitulans et confirmans et complens decalogum legis: Quoniam in Lege scriptum est: Non moechaberis; ego autem dico vobis, id est: in Lege per Moysen locutus sum, nunc autem ipse vobis dico: Omnis, quicumque intenderit in mulierem proximi sui ad concupiscendum eam, <iam moechatus est eam> in corde suo. Ita iudicatus est moechus, qu(on)i(am) desideravit.*” In.: [Didascalia et Constitutiones apostolorum : Funk, Franz Xavier von, 1840-1907, ed : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#) 2024.10.31. 14:35

már megkívánják egymást a szívükben, és már házasságot is törtek. Ahogy viszont a Tóbiás könyvében megtalálható örök törvény is kimondja, ne tedd mással azt, amit nem szeretnél, hogy veled tegyenek, vagyis, ha nem akarod, hogy a feleségedre valaki kívánczozva nézzen, te se nézd a másik feleségét kívánczozva.¹⁸ Ez a tanúsága a Didaszkáliának. De ezt hogyan lehet szerinte elérni? Erre is megadja a választ, a házastársak mind két felének az erre irányuló feladatát meghatározva.

A Didaszkália először a férfiak felé fordulva határozza az erkölcsi viselkedést: A férfiak ne tartsák feleségüket kevesebbnek maguknál, a karjuk legyen mindig kitérve az asszonyuk felé és törekedjenek arra, hogy csak feleségüknek akarjanak tetszeni, ne ékesítsék magukat mindenféle öltözékkel, csinosító szerekekkel, hogy más nők szemet vessenek rájuk és így bűnbe vigyék őket. Nem szabad egy férfinak szeretnie a semmit tevést és a lézengést, mert ezekben az esetekben könnyű célpont lehetnek az örömlányoknak, akik mindig lesben álnak, hogy elvigyék őket a pokol felé vezető útra, ezért óvakodjanak is attól, hogy együtt fürödjenek nőkkel, hanem csak olyan fürdőbe járjanak, ami a férfiaknak van. Sokkal inkább foglalkozzon a szakmájával és az igazságnak és a törvénynek a könyveivel, és, ha gazdagsága miatt nem szorul arra, hogy dolgoznia kelljen a csavargás és téblábolás helyett látogassa inkább a keresztény testvéreit, hogy művelje magát az Úr igéjében, a pogány irodalmat pedig vessék meg, és ne tanulmányozzák.

Az asszonyok okulására pedig az alábbiakat adta meg: Egy keresztény asszonynak félnie és tisztelnie kell a férjét, „mert az asszony feje a férj, a férj feje pedig Krisztus”¹⁹. Az asszony csak a férjének akarjon tetszeni és tiszteséggel, mindig tette készen lássa el a háztartásának a feladatait, ne vitatkozzék a férjével, ne akarjon haragot az életében, hanem mindig legyen tiszta és kegyes. Az ilyen asszony a férjének a koronája. Ne csinosítsa magát, nehogy bűnbe csábítsa a férfiakat. Ne fonja be haját, mint az utcalányok, ne sminkelje a szeme környékét, inkább takarja el természetes szépségét fátylával, minőkor az utcán jár, nehogy kísértésbe vigye a férfiakat. Egy hiú asszony csak baj a férjének. Ne szólítsa le és ne hízelegjen idegen férfiaknak, ne is fürödjék velük, ha a városnak van csak a nők számára fürdője, akkor oda járjon, de sose délben vagy a reggeli órákban, mint más, hanem a tizedik órában, nehogy megbámulják. Hívó asszonyként fel kell hagyni a vitákkal és civódással, főleg a férjével

¹⁸ ERDŐ Péter: *Az ókori egyházfegyelem emlékei*, Budapest, 2018, 162.o.

¹⁹ ERDŐ Péter: *Az ókori egyházfegyelem emlékei*, Budapest, 2018, 169.o.

szemben, nehogy a keresztény férjének a bölcsesség könyveiből kelljen idéznie²⁰, ha pedig a nőnek pogány férje van, nehogy az asszonyban megbotránkozva szidni kezdje Istent.

A püspökök megválasztásánál pedig ezt írta, püspök csak az lehet, aki egy asszonyt vett el, a felesége krisztus hívő és tiszta, gyermekeit is a kereszténységben neveli és mind a felesége, mind a gyermekei, mind a háznépe hallgat rá, féli és tiszteli.²¹ Ebben mutatkozik meg igazán, hogy milyen ember, hogy tudja irányítani a hívők közösségét is. Az özvegyeket gyámolítania kell és segítenie, hogy megtudjanak maradni özvegységükben.

Az özvegyek névsorába a Didaskália azt ajánlja, hogy 50 évnél fiatalabbakat ne vegyenek fel, mert ha még él benne a vágy a házasságra, akkor az újbóli házassággal csak bemocskolja az özvegység állapotát és Istennek kell számot adnia a cselekedetére. De, dicsőíti is azokat, akik fiatalon házasodtak és lettek özvegyé, és özvegységük állapotát meg tudták tartani. Normákat állapít meg azzal kapcsolatban, hogy az özvegyeknek hogyan is kell viselkedniük. Az özvegyeknek sem szabad csak lézengeniük a városban, ahogyan azt már láthattuk a férjek és a feleségek esetében. Egy özvegynek a legfőbb feladata, hogy otthon legyen, szelídségben és a püspök utasításai szerint éljen és imádkozzon a közösségükért. Az özvegyeknek nem szabad házalniuk és kéregetniük, róluk a püspök gondoskodik olyan módon, hogy a hívek adományait ő veszi át és ő is osztja szét az özvegyek között, mindegyiknek szüksége szerint. Az özvegyek is óva vannak intve a parázناسág minden módozatától és azok, akiknek két férjnél több jutott, (habár már a második férj sem ajánlatos,) utcanőkkel válik egyenlővé. Az özvegység egy olyan állapot volt, amit a Didaskália szerzője szerint is, tiszteletben és megbecsülésben kell megélnie a feleknek és imádságaikkal kell segíteniük a közösségüket. A püspököknek pedig a feladataik közé tartozik ezeknek az özvegyeknek a bátorítása, segítése és, ha úgy adódik a megintése is.

A Didaskália nem csak az özvegyekről, hanem az árvákról is rendelkezett, vagyis, hogy ha egy gyermek árvaságra jut, akkor a testvérek közül valakinek örökbe kell fogadnia, hogy ne

²⁰ Péld 21,9.19: Jobb a tető sarkán ülni, vagy a sivatagban lakni, mint fecsegő és veszekedős asszonnyal a házban lakni. In: ERDŐ Péter- *Az ókori egyházfegyelem emlékei*, Budapest, 2018, 173.o.

²¹ „Τοιούτον δε "δὲ εἶναι τὸν ἐπίσκοπον" μίας ἀνδρᾶ" γρηγορημένον "γυναι κος" μονογαμου, "καλῶς τοῦ ἰδίου οἰκου προεστῶτα". Οὕτως γὰρ δοκιμαζέσθω, ὅποταν τὴν χειροτονίαν λαμβάνων καθίσταται ἐν τῷ τόκῳ τῆς ἐπισκοπῆς" εἰ ἐστὶ σεμνός, πιστός καὶ κοσμίος, εἰ γυναῖκα σεμνήν καὶ πιστὴν ἔχει ἡ ἐσχέκεν, εἰ τέκνα θεοσεβῶς ἀνατρέφας καὶ ἐν νοῦθεσίᾳ κυρίου παιδεύσας προηγάγεν, εἰ οἱ κατ' οἶκον αὐτοῦ, εὐγαβούμενοι καὶ ἐντρέπομενοι αὐτόν, ὑπηκοοὶ πάντες εἰσιν αὐτῷ.”

„*Talem decet esse episcopum, unius uxoris virum, curam domus suae bene agentem. Ita ergo probetur, cum manus impositionis accepit, et sic ordinetur in episcopatum si est castus, si uxorem castam aut fidelem habuit aut habet, si filios pie educavit et erudiens produxit, si ii, qui intra domum eius sunt, reverentur eum et honorant eum et omnes subditi illi sunt.*” In.: [Didascalia et Constitutiones apostolorum : Funk, Franz Xaver von, 1840-1907, ed : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#) 2024.10.31. 16:40

idegenekhez kerüljön. Ha fiúgyermek került árvaságra, akkor egy olyan családnak ajánlott örökbe fogadnia, akinek nincsen gyermeke. Ha pedig leánygyermek, akkor viszont olyan családnak ajánlott örökbe fogadnia, akinek már van fia, aki így, ha elég idős lesz, feleségül veheti a keresztény leányt. Vagyis ebben a kérdésekben nem egyeztek meg a római jog felfogásától, ami tiltotta a gyámleány feleségül vételét gyámtestvére vagy örökbefogadója által.²²

Ahogy láthattuk a Paradósziszban, itt a Didaszkáliában is kihangsúlyozzák, hogy nem tisztátalan dolog a házasság, így az együtt hálása sem a feleknek. A törvények megismétlésénél hangsúlyozza ki, hogy a nő menstruációja, a magömlés és az együtt hálás során nem lesz az ember tisztátalan, úgyhogy a folytonos fürdés és fekvőhely tisztogatás helyét inkább az imádságos életre és a Jézus által adott törvények olvasásával foglalkozzanak a felek. Hiszen annyit tisztálkodhatnak, amennyit akarnak, mert sose lesznek eléggé tiszták és a semmire fecsérelik csak az idejüket ezzel. Hiszen a vérfolyásos asszony sem lett elutasítva Jézus által, mikor megérintette ruhájának szegélyét, hanem a hitéből meggyógyult.

II.4. A szent apostolok egyházi kánonjai

A negyedik, egyben utolsó pseudoapostoli kánon, amellyel előszóban foglalkozni szeretnék a szent apostolok egyházi kánonjai. Ez a mű a legkorábbi apostoli rendtartásnak tekinthető, a III. század elejéről származik, vagy Egyiptomból, vagy Szíriából. A mű ismerhette a Didakhéban is szereplő ősi iratot a két út tanításáról, de nagyon jellegzetes az alapostoli jellegéről, vagyis, hogy a kánonokat úgy adja elő, hogy az apostolok mondták és mind a preambulumban, mind a zárszavában is az apostolokra és a magára Jézus Krisztusra vezeti vissza a szabályok eredetét. Vagyis úgy tárgyalja az egyházi élet szabályait, mint amit Jézustól és az apostoloktól kapott a hívek közössége.

A házassághoz kapcsolódó rendelkezések Péter, Fülöp és Simon apostol szájába lettek adva. Péter szavai megegyeznek azzal, ami a Didakhéban olvasható, vagyis, hogy a keresztények ne paráználkodjanak, ne törjenek házasságot, ne hajtsanak el magzatot és ne rontsák vagy öljék meg a gyermekeket. Ne kívánják azt, ami a felebarátuké. Simon apostol szavai szerint a házasságtörés a csúnya szavak és a fenn hordott tekintetből erednek, úgyhogy ettől a keresztényeknek tartaniuk kell magukat. A legérdekesebb véleményem szerint, amit Fülöp apostolnak adtak, vagyis, hogy nem szabad a vágyakozásnak átadniuk magukat a

²² FÖLDI András-HAMZA Gábor: *A Római jog története és intézményei*, Budapest, 1996, 254.o.

keresztényeknek, mivel az a parázناسágra vezet. A vágyakozás nem más, mint egy nőnemű démon, aki elpusztítja azokat az embereket, akik magukba fogadják. Az emberek szenvedélyének mértéktartónak kell lennie és mindig időben meg kell fékeznie, mert ennek a démonnak úgy van bejárása az emberbe, ha annak bűnös a lelke, és ha egy kicsi bejáratott is talál, akkor azt kitágítja, és a bűnbe, a romlásba viszi.

Az apostoli rendtartásokban azonosak abban, hogy mindegyik merít a korában megragadható keresztény értékekből, ami a Biblia, itt is az ószövetség leginkább, hiszen iratként teljesen az állt a rendelkezésükre, és az apostoli levelek, itt is leginkább Pál apostol levelei, akinek a térítő munkája a legszerte ágazóbb volt. De ahogy az apostoli kánonokból láthattuk, a többi apostol nevét és tekintélyét is felhasználták, amikor az erkölcsi rendtartásokat elkészítették. Mindegyiknél fontos, hogy ezek mind két félre tekintettel voltak és mind két féltől elvárták a tisztaságot, a hitet, az egymásra irányultságot és az egymás iránti tiszteletet.

A keresztény házasság tehát egy újfajta megközelítésből ragadta meg a házasság szentségét és misztériumát. A dolgozatom vezérfonalát Tertullianus adja meg, aki számomra a házasságot egy mondatban össze tudta foglalni: „... a házasságot >>az Egyház rendezi, a felajánlás (*Eucharisztia*) megerősíti, az áldás megpecsételi, és az angyalok feljegyzik a mennyben.”²³ A továbbiakban ezt a mondatot szeretném feldolgozni!

III. „A házasságot az egyház rendezi”

Ha megvizsgáljuk, hogyan zajlott a patrisztikus korban a házasság, láthatjuk, hogy a keresztényüldözések és a római birodalommal való szövetségkötés következményeként a kialakuló egyház elfogadta a házasságot szabályozó római törvényeket. A milánói ediktum megszületése után, mikor is 313-ban Nagy Konstantin császár szabad vallásgyakorlást biztosított a keresztény egyháznak, így többé nem kellett bujkálniuk, elindult az egyház törvényhozó tevékenységei, így a házasság szabályozása is.

Ha az egyház, szeretne saját házasságjogi törvényeket kialakítani, akkor valahova nyúlnia is kellett, ami, ahogy már fentebb is írtam, többek között a római jog volt, ami már beleépült a hívek gondolkodásába és életébe. A római jogászok közül is szeretném kiemelni

²³ MEYENDORFF, John: *A házasság misztériuma*, Budapest, 2009, 24.o.
TERTULLIANUS- *Feleségéhez*, II,8,6-9 című művéből idézett itt a szerző.

Modestinust, akinek a házasság definíciója az, ami leginkább hatással volt a keleti egyházak házasság jogára. Ez a definíció megtalálható a Digestában:

„A házasság férfi és nő kapcsolata, egész életére szóló szövetség, isteni és emberi jog szerinti szövetség.”²⁴

Modestinus ezen idézetében fontos az a kijelentés, hogy *'divinum ius'*, vagyis, hogy emberi jog mellett az isteni jog is fontos szerepet játszik abban, hogy a házasság érvényes keretek között köttessen meg. Az isteni jog szerinti törvényes keretet pedig az egyház adja, mivel a keresztények számára a házasság egy szentséget, nem csak egy szerződés. Vagyis a második nagy forrása a kezdetleges egyház jogalkotó tevékenységének az Ó- és Újszövetség volt, az Újszövetségen belül pedig leginkább az Apostolok levelei, amelyek bőven tartalmaztak viselkedési szabályokat. Ezek nem jogalkotási szinten való szabályok voltak, mint például a Digesta vagy a *Codex repetite praelectiones*-ben, amelyben a házasságra találhatunk szabályokat, mint például az 1.9.6., ahol tiltás található a zsidókkal való házasságkötésre a keresztények számára, vagy az 1.3.5. ahol tiltás található a szüzességi fogadalmat tettek elrablásával kapcsolatban.²⁵ Az apostoli levelekben, amelyekre Tertullianus is utalni szokott a nézeteinek kifejtésében, nem szabályozásmokat találunk, hanem keresztény üzeneteket, úgynevezett kérügmákat, amelyek segítenek a keresztény híveknek a helyes életben.

Tertullianus (160-225) a Feleségéhez (*Ad uxorem*) írott levelében fejti ki a házasságról szóló felfogását, amelyben markánsan megjelenik kora római jog házassági intézményének a negatív kritikája. Tertullianusról a kutatások alapján tudni kell, ahogy írta Grüll Tibor is, hogy jogban jártas, művelt férfiú volt, akinek az írásain is érződik a retorikában való jártasság és korában hatalmas hatást gyakoroltak a társadalomra.²⁶ A feleségéhez szóló írásán is érződik, hogy ismeri a rómaiak házasodási törvényeit, szokásait és azokat a vallási szokásaikat is, amelyek a cölebsz életmódot követelik meg, vagy úgy, hogy a személy szüzességi fogadalmat téve nem házasodik meg, vagy úgy, hogy a házasságában tartózkodik a házastársával való minden fajta érintkezéstől. Mindezen tudás ismeretében alkotta meg a házasságról alkotott nézőpontját, amibe beleépítette a korának parúzia²⁷ várását és az apostolok, különös képpen Pál

²⁴ D. 23,2,1.: „*Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iris communicatio.*” In.: [Digesto ricerca per riferimento](#) 2024.11.26. 15:18 Magyar fordítása: SZOTYORI-NAGY Ágnes: *Házassági akadályok a bizánci akatolikus egyházak jogrendjében és alkalmazásuk a katolikus gyakorlatban*, Budapest, 2014, 140.o.

²⁵ SZOTYORI-NAGY Ágnes: *Házassági akadályok a bizánci akatolikus egyházak jogrendjében és alkalmazásuk a katolikus gyakorlatban*, Budapest, 2014, 107.o.

²⁶ GRÜLL Tibor: *Rómaiak, zsidók, keresztények, a karthágói Tertullianus életművében*, Budapest, 2023, 16.o.

²⁷ Krisztus második eljövetele.

apostolnak a leveleiben való erkölcsi, keresztény utasításokat, értelmezése szerint sok helyen parancsokat. Nem szabad továbbá elfelejtenünk azt sem, hogy Tertullianus művei a 2. században és a 3. század elején íródtak, amikor a keresztény üldözések még zajlottak, és ez a gondolkodás módján erősen is érződik. Ezen bevezető után térjünk magára a műre, pontosabban arra, hogy Tertullianus mit értett az alatt, hogy a házasságot az egyház rendezi.

Tertullianus Feleségemhez című művét abból az apropóból írta meg, hogy a feleségét, tanácsokkal lássa el, ha Ő előbb meghalna, mint az Úrban való szolgáló társa. Ebből adódóan megtudhatjuk, hogy Tertullianus nem utasította el a keresztény házasságot, sőt mi több, maga is házasságban élt. De ezt egyszeri köteléknek tartotta, vagyis elutasította az újra házasodást. Erre a későbbiekben még vissza fogok térni az „Angyalok feljegyzik a mennyben” címszó alatt. Az apostoli atya a művében kifejtette kritikáját a házassággal szemben. Szerinte a házasság egy megalkuvás, amelyet két fajta emberi gyöngeség okoz, az egyik a „test vágyódásából, a másik pedig a világ vágyódásából ered”.²⁸ A házasságot a világ szükségessé tette fel Tertullianus szerint, ami abban áll, hogy a kora római házasságainál gyakori volt, hogy pl. a testamentumokban feltüntethették, hogy akkor kapnak a hagyatékából egy hagyományi részt, hogy ha elveszik a Titiát. Ezt a fajta világi házasságot teljesen elutasította, hiszen ez távol van mindentől, amit az apostolok tanítottak. De sok esetben fordul elő az apostoli atya szerint, hogy a házasság célja az utód nemzésben mutatkozik meg, ami szerinte úgy szintén felesleges, hiszen hamarosan elérkezik a parúzia, aminek a várásában és az arra való felkészülésben a gyerek csak hátráltatást és fájdalmat jelent, vagyis a házasságot el kell hagyni, ahogy az apostol is írja:

„Azt mondom tehát, testvérek: Az idő rövid, azért akinek van felesége, éljen úgy, mintha nem volna...”(1Kor 7,29)²⁹

A görögben ez sokkal érdekesebben hangzik. Ott ugyanis úgy írja az apostol, hogy ’καὶρὸς συνεσταλμένος’, vagyis a hasznos idő megrövidített, itt utal arra, hogy Krisztus által van megrövidítve. A ’felesége van’ helyett azt használja, hogy ’οἱ ἔχοντες γυναῖκας’, vagyis az asszonyokat birtoklók, vagyis akik asszonyt birtokolnak tegyenek úgy, mintha nem lenne feleségük. Ebből következteti le az apostoli atya, hogy ha a házasoknak is így kell tenniük, mennyivel inkább így kell tenniük azoknak, akik már megözvegyültek.

²⁸ „Prima quidem et potentissima, quae uenit de concupiscentia carnis, sequens de concupiscentia saeculi.” In.: [Tertullian : Ad Uxorem I](#) 13:35

²⁹ 1Kor7,29:

„Τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοί, ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστίν· τὸ λοιπὸν ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ᾤσιν...” In.: NESTLE, Eberhard- NESTLE, Erwin: *Novum Testamentum Graece et Latine*, Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart, 1937

De miből következtet arra Tertullianus, hogy a házasságot az egyháznak kell rendeznie és a pogány házasság a keresztényeknek nem elegendő? Pál apostol az 1Kor 7,39-ben az alábbiakat írja: „...μόνον ἐν κυρίῳ·” vagyis, 'Egyedül az Úrban.' Az apostol az újra házassodás kapcsán jelentette ki, hogy az egyedül az Úrban lehetséges, de ezt Tertullianus magára a házasságra értelmezte, vagyis, hogy a keresztények szemszögéből érvényesen csak az Úrban lehet házassodni. Vagyis, az a házasság érvényes csak, amit az Egyház rendezett, vagyis, amelyiknél az Eucharisztia vételével és a Püspök áldásával van megpecsételve. Az apostol ezzel sok veszedelemtől óvja meg a keresztényeket, hogy az ilyen házasságoktól tiltja őket, különösképpen a megszentelt testüket attól, hogy egy pogány testtől beszennyeződjenek. Itt több kérdés is felmerül, hiszen Pál apostol az 1Kor 12-15-ben azt írta, hogy aki megtér, és hitetlen felesége van, az el ne váljon, hiszen esélye van arra, hogy a házasságában a felesége is megtér, így mind a kettő fél megszentelődik. De az apostol ezen kijelentése, és erre az apostoli atya is felhívja a figyelmet, hogy a házasságban megtértekről szól, nem azokról, akik a házasságuk előtt lettek keresztények. Tertullianus a II. könyv, III. 1³⁰-ben erős kijelentést tesz arra, hogy az ilyen házasság a fajtalanság vádjá alá esik. Tertullianus a 'stuprum' latin főnevet használja itt, ami nagyon érdekes, hiszen az erőszakosságot és a meggyalázást is jelentheti, vagyis az ilyen házasság, ahol a keresztény pogánnyal, pogány házassági keretek között esküszik, az a saját magának a meggyalázása is, ezért távol kell őket tartani a közösségtől, hiszen egy ilyen házasságban nem lehet megélni a szentségét a házasságnak. Itt felmerülhet a kérdés, hogy pontosan miért is látta így? Tertullianus olvasatában, a 1Kor 7,39 alapján („...μόνον ἐν κυρίῳ·”) nem lehet az Úr számára kedves egy olyan házasság, amit hiába viszünk az ítélő széke elé, ha nem az Ő engedélyével történt, és mivel ez a kötelék nem az Úrban köttetik meg, nincsenek meg az egyházi keretek, így nem lehet szentségi. Az apostoli atya a művében ki is fejtette, hogy egy ilyen házasságban mennyi nehézsége is származik egy keresztény asszonynak, mert keresztényi életét teljesen nem tudja megélni. Ennek okai tökéletesen megmutatkoznak a keresztényi élet szokásaiban, például, hogy a keresztény hölgyeknek is kötelező volt vasárnap a Szent Liturgián való részvétel, amiben viszont egy pogány férj mellett az asszony kötelesség megakadályozhatta, hogy ha a férje direkt arra a napra tervezett fürdő vagy lakoma, ez viszont egy keresztény házasságban nem történhet meg. De veszélyt jelenthet az is, hogy ha a férj tudja, hogy a felesége keresztény, akkor azzal a szándékkal veszi el, hogy a keresztény közösség titkait megtudja és utána a hatóság elé hurcolja őket, ahogyan azt Máté is megírta az evangéliumában. (Itt figyelembe kell venni, hogy Tertullianus a keresztény

³⁰ „Haec si ita sunt, fideles gentiliū matrimonia subeuntes stupri reos constat esse et arcendos ab omni communicatione fraternitatis...” In.: [Tertullian : Ad Uxorem II](#) 2024.09.18. 19:30

üldözések idején élt.) „Ne vessétek gyöngyeiteket a sertések elé, nehogy eltapodják azokat lábukkal és megfordulván széttépjenek benneteket.”³¹ (Mt 7,6) Ebben az igeszakaszban Máté eredetileg a 'βάλλω' igét használta, ami magyarra fordítva dobást vagy öntést jelent. Vagyis, hogy ne dobjátok, vagy öntsétek a sertések elé a gyöngyöket, vagyis az Úr tanítását, mintha a sertéseket csak megetetnék, mert megfordulva széttépnek titeket. De nagyon szépen utal ebben az esetben arra a római szokásra, hogy ha egy nő idegen rabszolgájával él együtt, a gazda háromszori felszólítására elveszti a szabadságát és annak a birtokába kerül. Ezzel is mutatja, hogy a rómaiak is védték magukat, akkor a keresztények nem tennék meg pontosan ugyan ezt? A keresztények közötti házasságban viszont, amit az Úr előtt kötnek meg kegyelem lakozik, hiszen a két fél ezen igájában együtt értés van, közös hit, imádság, és egy a test és egy lélek is a Szent Lélekben.

Nagy Szent Baszileiosz (330-379), akinél nagyon fontos és előremutató szabályozásokat találhatunk a házassága is, Kappadókiában született, ősi családba, amelynek minden tagja keresztény volt. Műveltségére Konstantinápolyban és Athénban tett szert, rövid ideig szülővárosában retorikát tanított. 365-ben az askéta szerzetesi életmódot választotta, amit, hogy jobban megismerjen elutazott többek között Egyiptomba és Palesztínába, ahol felkereste az ott élő askétákat, vissza térve a Kis-Ázsiai Pontus tartományában telepedett le Neocezárea vidékén, minden bizonnyal Annesi közelében, ahol családi birtoka volt. 364-ben kénytelen volt visszatérni Cezáreába Euszebiosz püspök kérésére, ahol ebben az évben pappá is szentelte, 370-ben pedig püspökké választották Euszebiosz halála után, és Ő lett Kappadókia metropolitája, Pontus tartományának császári exarchája. Püspöksége idején látszott, hogy Nagy Szent Baszileiosz egy művelt, és erőskezű ember. Az érseki tartományát nagyjából 50 püspökségre osztotta, amelyek élére megbízható embereket állított, akikre számíthatott az arianizmus³² elleni küzdelemben. Mivel kelet ortodoxiája a különböző eretnek mozgalmak születésével veszélybe került, állandó levelezést tartott többek között Milánó püspökével Szent Ambrosius-al és Szent I. Damasus pápával, de korának szinte minden neves személyiségével levelezésben állt, így 365 levele maradt ránk. Több műve is ránk maradt,

³¹Mt 7,6: „μηδὲ βάλλετε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μή ποτε καταπατήσουσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς.” In.: NESTLE, Eberhard- NESTLE, Erwin: *Novum Testamentum Graece et Latine*, Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart, 1937

³² Arianizmus: „Ókeresztény eretnekség. Áriusz (görögösen Areiosz) püspök kezdte 318 után tanítani, hogy Jézus csupán hasonló az Atyához, de nem egylényegű Vele, ezért nem is Isten. A Fiú az Atyának legelső és az angyaloknál is tökéletesebb teremtménye, akit fiává fogadott, de nem valódi, hanem csak erkölcsi értelemben mondható az Atyával egylényegűnek, vagyis Istennek. Jézus megtestesülésekor nem egész embert vett magára, hanem csak emberi testet, mert az emberi lélek szerepét maga a Logosz töltötte be. A Szentlélek a Fiú teremtménye, aki az Isten megszentelő erejét képviseli.” In.: [Arianizmus](#) 2024.10.30. 15:42

amiben megfigyelhető, hogy került az öncélú filozofálást, hanem magas retorikai és filozófiai műveltségét keverte az aszketikus fegyelmezettségével és röviden, érthetően, fegyelmezetten fejezte ki magát az írásaiban és ezt láthatjuk a kánonjaiban is.³³ A bizánci liturgikus szövegek Nagy Szent Baszileioszt a „az egyház fátyájának”, a „jámorság világosságának” nevezik.³⁴ A mai napig megvilágítja az életszentségével és tanításával, erkölcsi szabályával az egyházat, pont, mint saját korában. Nem csak beszélt a rászorulóknak megsegítéséről, hanem tettekben is megmutatta a helyes utat. Karitatív szociális központot hozott létre, amelyben megtalálható volt népkonyha, ingyen kórház, zarándok szállás és felnyalábolta az árvákat is, hogy szakmára tanítsa őket, hogy eltudjanak indulni az életben. Ezek mind nem csak a keresztények számára voltak nyitottak, hanem bárki kérhetett ezekben az intézményekben segítséget.³⁵

Nagy Szent Baszileiosz cezáreai püspök, aki nem csak püspöki tekintélyével kormányozta egyházmegyéét, hanem fontosnak tartotta, hogy az emberekkel meg is értesse az evangéliumi élet szabályait, ennek eleget téve Amphilokhiosz kérésére három levélben írta le az életszabályait, amelyeket kánonokba is szedett. Itt fontosnak tartom kihangsúlyozni, amit Erdő Péter bíboros úr is leírt Az ókori egyházfegyelem emlékei című írásában, hogy a keresztény szokásjog legszebb a püspöki bíraskodásban jelent meg, hiszen a keresztények nem tettek szoros különbséget a szokásjog és a hagyomány között, ami megmutatkozik az 325-ös Nikaiai zsinat dokumentumaiban is.³⁶ Ez látszódik Nagy Szent Baszileiosz ezen kánonjaiban is, mivel rendszeresen vissza utal arra, hogy milyen szokások vannak az általa vezetett egyházmegyében, vagy hogy éppen nincs semmilyen szokás arra az esetre, amelyben Amphilokhiosz a segítségét szeretné kérni.

A házasság kérdésében is tanácsot kértek több esetben is Nagy Szent Baszileiosztól, de számunkra az egyházi rendezés kérdésében a 26.-os kánon³⁷ az, amelyik a legérdekesebb. Ebben a kánonban cezárea püspöke arról az esetről értekezik, amikor is parázna viszonyban élnek a felek. Nagy Szent Baszileiosz szerint egy ilyen viszony semmilyen esetben sem eredményez házasságot, és akik ilyen kapcsolatban élnek ki kell rájuk szabni a paráznaságra

³³ VANYÓ László: *Az ókeresztény egyház irodalma II., A 4-8. század*, Budapest, 2007, 119-126. o.

³⁴ VANYÓ, László: *A Kappadókiai atyák*, Budapest, 1983, 12.o.

³⁵ [Szentek élete](#) 2024.10.30. 18:30

³⁶ ERDŐ Péter: *Az ókori egyházfegyelem emlékei*, Budapest, 2018, 22.o.

³⁷ „Περὶ τῶν ἐκ πορνείας συναπτομένων.

Ἡ πορνεία γάμος οὐκ ἐστίν, ἀλλ’ οὐδὲ γάμου ἀρχή. ὥστε, εἰ ἡ δυνατόν τοὺς κατὰ πορνείαν δυναπτομένους χωρίζεσθαι, τοῦτο κρατίστον. εἰ δὲ στεργουσὶν ἐκ παντὸς τρόπου τὸ σθνοικεσίον, τὸ μὲν τῆς πορνείας ἐπιτιμίον γινωρίζετωσαν, ἀφιεσθῶσαν δὲ ἵνα μὴ χερίον τι γένηται.” In.: [Joannou Fonti Disipline Generale Antique \(IVe IXe S.\) Vol. 2, Les Canons Des Peres Grecs : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#) 2024. 11.26. 15:49

kiszabott bűnbánati időt. Ennek a bűnbánati időnek a szokásait az 59. kánon taglalja, vagyis, hogy ezek a személyek 7 évig nem részesülhetnek a szent adományokban. Hogy az együtt élés nem eredményez házasságot, és, hogy Baszileiosz ezt ilyen komolyan büntette mutatja, hogy az egyházi házasságot semmilyen másik szokás, nem válthatja fel, hiszen ezek nem eredményezhetnek a felek között szent köteléket. Ennek a szabályozása és a kialakult büntetése pedig megmutatja, hogy a közösségekben ez egy jelen lévő probléma volt, amelyet a püspököknek kezelnie kellett. Erre utalhat Baszileiosz szóhasználata is. Baszileiosz a 26.-os kánonjában a 'πορνεία' szót használja, ami jelentheti a paráznaságot, ahogy Vanyó László is fordította, de jelentheti a prostitúciót vagy a fajtalankodást is. Ebből következik, hogy a parázna életmódot és a prostitúciót a szóhasználatban sem különítették élesen el. A másik szó, amit használ a 'συναπτω', ami azt jelenti, hogy egyesít, összeköt, összekapcsol valamit. A parázna együtt élés nem eredményezhet a felek között erős egyesítést vagy összekötést/kapcsolást, különösen nem olyan szentségi köteléket, amelyet a szentségi házasság adhat, amire ez a szó választás is utal.

Mikor a keresztény vallást Nagy Konstantin császár elfogadta a milánói edictumban (313) és államvallássá vált 391-ben Nagy Theodosius császár uralma alatt, a tér hódítása megnőtt a lakosság körében vált igazán fontossá az a kérdés, amivel már Nagy Szent Baszileiosz is sokat foglalkozott, vagyis, hogy pontosan milyen szabályok vonatkozhatnak a házasságra. A IX. században VI. Bölcs Leó bizánci császár uralma alatt a 89. novellája utasítására a házasságot az egyháznak kellett rendeznie, így azt a választ adta a kérdésekre a császár, hogy az egyházon kívül, más cselekedetek által nem lehet érvényesen házasságra lépni.

Antiochiai Szent Ignatiosz, aki a pogányságból tért meg a hitre, Szent János tanítványaként³⁸, felhívja a figyelmünket arra, hogy a házasságot az egyháznak kell rendeznie Szent Polükárposzhoz írt levelében 110 körül. Szent Ignatiosz Antiochia második püspöke volt, akit Traianus császár uralkodása alatti keresztényüldözés során hurcoltak Rómába Szíriából és itt halt vértanúhalált a Colosseumban. Hogy nem csak a keresztények, hanem a rómaiak számára is milyen fontos volt mutatja, hogy nem mindennapos kivégzés által halt meg, hanem vadálatokkal tépték szét, ami a különleges alkalmakra volt tartogatva. Halála előtt, a Rómába vezető útja során hét levelet írt az útjába eső egyházaknak, amelyek közül egy kivételével, mindegyik egy egyházközségnek szólt. Számunkra az az egy levél fontos most, amelyik pont a kivétel, mert ezt Polükárposznak írta, Szmirna püspökének címezte, és nem a Szmirnai egyháznak³⁹. Kihangsúlyozza ebben a levelében, hogy a keresztény testvérek úgy szeressék a

³⁸ PAVIC, Juraj-TENSEK, Tomislav Zdenko: *Patrológia*, Agapé, 1997, 19.o.

³⁹ VANYÓ László: *Az ókeresztény egyház irodalma I., Az első három század*, Budapest, 2007, 81. o.

feleségeiket, ahogy Krisztus szerette az Egyházat, és, hogy a vőlegény és a menyasszony a püspök jóváhagyásával kelljenek egybe, ahogyan azt illik. Ezzel lehetséges teljesíteni, hogy az Úr szándékának feleljen meg a házasság és ne csak egy ösztönből való cselekedet legyen. „Minden Isten tiszteletére legyen.”⁴⁰ Ez a mondata véleményem szerint egybe hangzó Tertullianus által hangsúlyozott Páli idézettel, hogy „...Egyedül az Úrban.” Vagyis, minden házasság az Úrban, Isten tiszteletére történjék, ami akkor tud megvalósulni, hogy ha az Egyház rendezi és a Felajánlás, vagyis az Eucharisztia, megerősíti.

IV. „A felajánlás megerősíti...”

Ahogy fentebb már megállapítottuk, Tertullianus kijelentette, hogy csak az a házasság lehet szent és Istennek tetsző, amelyet az Eucharisziával és a Püspök áldással megszenteltek. Most vizsgáljuk meg, hogy mi is az Eucharisztia és miért is kell a házasság érvényességéhez.

Az Eucharisztia az egyházban a legfontosabb szentség, ez az egész keresztény életnek a forrása és a csúcsa. Jézus Krisztus végezte ezt a szent cselekményt az Utolsó vacsorán és az egyházra hagyta ennek a cselekménynek a megismétlését az Ő emlékezetére. „A Szent Liturgiában a kenyér és a bor Krisztus szavai és a Szentlélek segítségül hívása által Krisztus testévé és vérévé válik.”⁴¹ Ezért is hívjuk az Eucharisziát Jézus Krisztus élő és állandó jelenlétének a szentségének. Ezen szentség által Krisztus testének tagjaivá válunk.

Keleten az első századoktól kialakult az a szokás, hogy a házasságot a Szent Liturgia folyamán szolgáltatták ki, mint például a keresztséget is. Az Eucharisztia adja a házasság sajátos keresztény értelmét. Ebből adódik a vegyes házasság és a második házasság elleni kánoni szabályozások, hiszen ezek a házasságok nem lehetnek tökéletesen szentségiek, mivel nem integrálhatóak az Eucharisziába, hangsúlyozza Meyendorff.⁴²

Ezt két szempontból is megvizsgálhatjuk, az egyik liturgikus, a másik pedig erkölcsi szempont:

Az első magából Aranyszájú Szent János Liturgiájának a szövegéből érthető, amelyet a mai napig a leggyakrabban szoktunk megtartani a keleti egyházakban. Ez a Szent Liturgia három nagy részből áll, az előkészületi, a tanítói és áldozati adományok megszentelésének a

⁴⁰ VANYÓ László: *Apostoli Atyák*, Budapest, 1986, 142.o.

⁴¹ [Elsőáldozás - Kispesti Görögkatolikus Kápolna \(gorogkatolikus.hu\)](https://www.gorogkatolikus.hu) 2024.09.24. 20:30

⁴² MEYENDORFF, John: *A házasság misztériuma*, Budapest, 2009, 23.o.

részből. Az Eucharisztia megünneplése a harmadik részben található, amelynek az elején hallhatjuk az alábbi felkiáltást:

„Az ajtókat, az ajtókat! Bölcsességben figyelmezzünk!”⁴³

Ez a felkiáltás az első századoktól kezdve az ajtónállóknak szólt, akiknek fontos feladat volt, hogy a beavatottalanokat ezen felkiáltás után kitessékeljék a templomból a hittitkaiknak a megőrzése céljából. Vagyis senki sem lehetett jelen az Eucharisztia Liturgiáján, aki keresztleletlen volt, így viszont keresztényi házasságot sem köthettek, hiszen ehhez mind két félnek részesülnie kéne a polgári házasságkötés után az eucharishtiában.

A második Tertullianus szempontja, amelyben óva int mindenkit, aki pogánnyal szeretne házasságot kötni. Itt felhívja a figyelmünket arra, hogy egy ilyen házasságban a keresztény fél idegen házi istenségekkel van össze zárva és részt kell vennie ezeknek az istenségeknek szánt tiszteletadásokon és miközben a pogány férjének a tetszését keresi maga is pogány dolgokat fog művelni és hitét elhanyagolja, ezáltal pedig az egyházi fegyelem dolgában nem tehet eleget a kötelességeinek. Az ilyen házasságok nem szentelik meg a feleket, hanem a keresztény felet eltávolítják Isten kegyelmétől és az ilyen személyt a közösségből ki kell közösíteni. Az ilyen személy viszont nem részesülhet az Eucharishtiában sem, hiszen az Eucharisztia ünneplése egy közösségi aktus. „Amit tehát nem lehet megszentelni, az tisztátalan; a tisztátalannak nincs köze a szenthez, csak az övét szennyezi be és öli meg.”⁴⁴ Írja Tertullianus a feleségéhez írott művének II. könyvének II. 9-ében. Vagyis ha valaki egy vegyes házasságot köt keresztényként azt Isten nem tudja megszentelni, és amit nem tud megszentelni, azt a bűn beszennyezi és a végén megöli.

Vagyis ebből megmutatkozik, hogy a keresztényi és a pogány házasságkötés közt valójában abban lehet különbséget tenni, hogy kik kötik meg a házasságot. A keresztény házasságnál hallhatjuk Szent Pál apostol figyelmeztetését, hogy a mi testünk a Szent Lélek temploma. Tertullianus ezért is mondta, hogy a keresztény ember teste egy megszentelt test. A házasságban pedig egy férfi és egy nő egy testté lesz, és mivel mindketten keresztények, mindketten Krisztus testének tagjai, a Szent Lélek templomai, a bennejük lakozó Szent Lélek az egységüket megpecsételi. Az Eucharisztia az a szentség, ami Krisztus testének tagjaivá teszi az embereket.

⁴³ Nagyböjt második vasárnapja – Nagybemenet, hitvallás | Miskolci Egyházmegye (migorkat.hu) 2024.09.24. 20:37

⁴⁴ „Ita quod sanctificari non potuit, immundum est; quod immundum est, cum sancto non habet partem, nisi ut de suo inquinet et occidat.” [Tertullian : Ad Uxorem II](#) 2024.09.24. 22:12

Ez mutatkozik meg a házasságban a 4. századtól elterjedt koronázási/koszorúzási szertartásában, amelyről talán elsőként Aranyszájú Szent Jánosnál (Jóannész Khrüszosztomosz, 354-407) olvashatunk, aki Antiochiában született egy előkelő, gazdag családba. Katona édesapját hamar elveszítette, így neveltetése özvegyédesanyára hárult. Először retorikát tanult, majd ezen tanulmányai után a teológia felé fordult, amit Diodorosznál sajátított el. Megkeresztelkedése (372) után az aszketikus szerzetesi életet választotta, mivel, ahogy Vanyó is írta, sosem kedvelte a zajos városi életet, de, a szigorú aszkézis kikezdte egészségét, így el kellett hagynia ezt az életformát és vissza kellett térnie a városba. 386-ban pappá szentelték és 397-ig Antiochiában a székesegyházi szónok posztját töltötte be. Itt vált híressé, mivel a retorikai képzettsége miatt nagyon szépen tudott beszélni. Beszédeiben kerülte a cifraságokat vagy a hízélgést, hanem tisztán, világosan és érthetően beszélt. 398. február 20-án, (császári kényszerítésre) Theophilosz alexandriai pátriárka Konstantinápoly püspökévé szentelte, Nektarinosz konstantinápolyi püspök halála után. Sajnos alkalmatlannak bizonyult arra, hogy egy olyan hatalmas és gazdag várost, mint Konstantinápoly püspökként vezetni tudjon. Püspökként is szerzetesi életet élt, és ilyen irányba igyekezett vezetni a császárvárost is, ahol viszont elődje alatt rendszeresek voltak a fényes lakomák és fogadások. Igyekezett a reformjaival megszüntetni a visszaéléseket, a simóniát és a szabados életmódot, ami a papságot is jellemezte. Ezért támadásokat is kapott, amit viszont nem nézett szó nélkül, így a pletykák hamar gyűlöletbe csaptak át, például Eudoxia császárnő részéről is, aki törvénytelenül vont el birtokokat az egyháztól, így Khrüszosztomosz felemelte a szavát ellene és, egyik beszédjében kiemelte a női hiúságot. 403 júniusában a tölgyes zsinaton letették Khrüszosztomoszt a püspöki székből. De száműzetésbe vonulása előtt földrengés rázta meg a várost, így száműzetése, a földrengést égi jelként értelmezve elmaradt. De hamar újból letették a püspöki székéből, mikor Jezabelhez és Herodiáshoz hasonlította Eudoxia császárnőt (ezüst szobrot emeltetett magának a Hagia Sophia előtt), így újból megsértette. Arkadiosz császár, miután Khrüszosztomosz Alexandriai Theophilosz pátriárka pamfletjére elvesztve önuralmát Herodiásnak nevezte a pátriárkát lazításért letette a püspöki székről, visszautalva a tölgyesi zsinatra. Az amúgy is beteges Aranyszájú Szent János legyengülve a megerőltető utazásoktól a száműzetésének kijelölt helyek között, hogy ne tudjon párthíveivel kapcsolatot tartani, 407. szeptember 14-én vissza adta a lelkét a Teremtőjének.⁴⁵ Életéből is láthatjuk, hogy egy kemény, szigorú aszketikus személyiség volt, aki nagyon komolyan vette az erkölcsi szabályokat és nem is rejtette véka alá véleményét, hogyha valaki ezeket megsértette, vagy ha valaki ezeket a

⁴⁵ VANYÓ László- *Az ókeresztény egyház irodalma II., A 4-8. század*, Jel Kiadó, Budapest, 2007, 196-204 o.

cselekedetek eltűrte vagy pártolta. Az se akadályozta meg ebben a vélemény nyilvánításában, hogyha maga a császárnő volt az, aki ezen evangéliumi szabályok ellen vétett.

Tanítása szerint a házasságnál felvett koszorúk a felek szenvedélyek feletti győzelmét jelképezték, mivel házasságukat nem a szenvedélyek, vagyis a test, hanem az örökkévalóság szentségeként kötötték meg. Ahogy Meyendorff is hangsúlyozta: ezek a felek Krisztusban szeretik egymást, és a mennyei Atyánk országába való eljutásában segítik a házastársukat.⁴⁶ VI. Bölcs Leó bizánci császár házasságkötési rendeletei következtében, amelyek alapján a házasságot az egyháznak kellett megkötnie, a koszorúzási szertartás és a közös kehelyből való ivás lett az, amelyik az Eucharisziát helyettesítették és úgymond ünnepélyességet adtak a liturgikus cselekménynek. VI. Bölcs Leó bizánci császár, I Macedonai Baszileiosz császár fia, 886-912 között uralkodott Bizánc fölött. A sokat betegeskedő, és a palotából emiatt keveset kimozduló hercegnek a tudós Photiosz pátriárka volt a nevelője.⁴⁷ A keresztény nevelésben részesült király így több olyan rendelkezést is hozott, ami által az egyházat erősítette, ilyen például a fentebb már említett 89. novella, amivel a házasságot helyezte az egyház kezébe.

V. „Az áldás megpecsételi...”

Az első századokban a házasság kapcsolatában a kialakuló és kánonjait kialakító kereszténység, ahogy fentebb is már írtam alkalmazkodott a kora római szokásaihoz a házassági törvények, ügyintézés tekintetében. Vagyis a házasság mondhatni két részre oszlott. Az első részben a polgári ügyintézés történt, a második szakaszában pedig részt vettek a vasárnapi Szent Liturgián, ahol az Eucharisztia vétele és a Szent Liturgia befejeztével kérték a püspök áldását a házasságukra és ezt követően a házasságuk szentségi házassággá vált. A püspöki áldásnak a fontosságát Antiochiai Szent Ignatiosz is megfogalmazta Szent Polukarposzhoz írt levelében:

„Úgy illik, hogy a vőlegények és a menyasszonyok a püspök helyben hagyásával keljenek egybe, hogy az Úr szándékának megfeleljen és ne az ösztönös kívánczóság szerint történjék. Minden Isten tiszteletére legyen.”⁴⁸

Szent Ignatiosz ebben a levelében több helyen is kiemelte a püspökök fontosságát, és így tett a házasság kérdésében is. Csak az számíthat érvényes házasságnak, amelyet a püspök helyben hagyott és megáldott, így történik meg az Úr szándéka szerint, Isten tiszteletére. Szent

⁴⁶ MEYENDORFF, John- *A házasság misztériuma*, Kairosz Kiadó, Budapest, 2009, 2

⁴⁷ [Leó, VI. – Magyar Katolikus Lexikon](#) 2024.10.30. 16:30

⁴⁸ VANYÓ László- *Apostoli Atyák*, SZIT, Budapest, 1986, 142.o.

Ignatiosz ezen kijelentése által láthatjuk, hogy a keleti egyházatyáknál már az első századoktól fontossá vált a papi áldás szerepe a házasságban, ami megkülönböztette a keresztény házasságot a pogány házasságtól. Amire rámutat Nagy Szent Baszileiosz fentebb már említett 26. kánona, amelyik kimondta, hogy a huzamosabb ideig való folyamatos parázna együttélés, nem eredményez házasságot a felek között, vagyis az egyházi házassági követelmények elhagyásával keresztény házasságot nem lehet kötni.

Tertullianus a keresztény házasság dicsérete után azt írja, hogy:

„Örül Krisztus, ha lát és hall ilyeneket s békéjét küldi rájuk. Ahol ketten vannak, ő is ott van s ahol ő van, ott a gonosznak helye nincsen.”⁴⁹

Tertullianus itt gyönyörűen megfogalmazta, hogy mi is az áldás a házasságon, ami nem mástól van, mint magától Jézustól. Jézus a békéjét küldi azokra a házastársakra, akik az Ő nevében kötik meg a házasságukat és Őt folyamatosan meg is hívják magukhoz az imádságaik által. Ugyanis Jézus megígérte a benne bízóknak, hogy ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az Ő nevében, ott lesz közöttük Ő is⁵⁰. Hol lehetne tökéletesebben ez jelen, mint a keresztény házasságban, ahol szabadon igent mondtak a felek egymásra és onnantól kezdve nincs közöttük különbség, hiszen ugyanazon test tagjai lettek, amelyet össze köt a Szent Lélek.

Nazianzoszi Szent Gergelynek, szaszima püspökének egyik levelében is megjelenik az áldás fontossága. Szent Gergely Nazianzosz melletti városkában, Arzianzoszban született Kis-Ázsiában, pánhellén arisztokráciához tartozó keresztény családban. Retorikát Kappadókiában tanult, ahol kapcsolatba került Nagy Szent Baszileiosz családjával, Kappadókia után Alexandriában tanult. Szent Baszileiosszal barátságát tovább mélyítette, hogy mind ketten Athénban is folytattak tanulmányokat együtt. Mikor Nagy Szent Baszileiosz érsekségét kb. 50 püspökségre osztotta fel, az egyik legkényesebb püspöki széket adta barátjának, Szaszimát. Szaszima városában aranybánya volt található, amire igényt tartott Szent Baszileiosz, hiszen a karitatív céljaihoz pénzre volt szüksége, de igényt tartott erre a vagyonra a szomszédos püspök is, Anthümosz. 370-ben szentelte barátja püspökké és helyezte Szaszimába, ami innentől kezdve Gergely keresztjévé vált, püspöki székét el sem foglalta és igen érzékenyen érintette, hogy barátja egy olyan kis útkeresztveződés melletti városba akarta küldeni, mint Szaszima. 374-ben visszatért Nazianzoszba, ahonnan 379-ben elhívja a konstantinápolyi ortodox közösség.

⁴⁹ VANYÓ László: *Tertullianus művei*, Budapest, 1986, 225.o.

⁵⁰ Mt18,20: „οὐ γάρ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.” In.: NESTLE, Eberhard- NESTLE, Erwin- *Novum Testamentum Graece et Latine*, Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart, 1937.

380-ban Theodosius császár a Szent Apostolok templomában beiktatta a császárváros püspöki székébe, amit, naivan beismerve, hogy Szaszima püspöke, csak az ottani püspöki feladatait nem látja el, a Konstantinápolyi II. Egyetemes Zsinat után el kellett hagynia. Ezután visszatért Arzianzoszba, a családja birtokára. Elutasította Theodosius császár meghívását a 382-ben tartott Konstantinápolyi Zsinatra. A 381. Konstantinápolyi II. Egyetemes Zsinaton való részvétel után többet egy zsinaton sem volt hajlandó részt venni, mivel a konstantinápolyi püspöki székről könnyed szívvel lemondott, viszont mély nyomokat hagytak benne a személyét ért támadások, hogy lenézésből nem foglalta volna el a püspöki székét Szaszimában. Miután 383-ban a Theodórosz tüanai metropolitától Nazianzosz számára püspököt kért, hogy esetleges váratlan halála után az egyházközség szétszakadna, és a püspököt ki is nevezték, az élete végét visszavonultan élte, a beszédei javíttatásával és versek írásával a keresztény fiatalok számára, hogy ne pogány költeményeket kelljen elemezniük a tanulmányaik során. Írásain érződik a sokrétű retorikai és filozófiai jártasság, és az irodalom iránti szeretete is. Nazianzoszi Szent Gergely, ahogy Vanyó is írta, kissé hipochondriára hajlamos, érzékeny, ideges természetű személy volt, akire a saját kora ránehezedett. Ellentétben barátjával Nagy Szent Baszileiosszal nem volt gyakorlatias jellem, ami nehezé tette számára a püspöki cím viselését és ez megviselte. A bizánci egyház a megtisztelő „Nagy” címmel jellemzi, addig „a teológus” címet kapta Gergely, hiszen a munkái is inkább teológiaiak, mint gyakorlati útmutatásokat tartalmazó erkölcsi tanítások, mint a barátja munkái.⁵¹

Nazianzoszi Szent Gergely a 193. levelében írt arról, hogy mennyire szeretne lánya esküvőjén jelen lenni, hogy a fiatalok kezét egymásba helyezze és az Isten kezébe tegye őket. Ebben a levélben meg mutatkozik a bizánci házassági szertartásban három helyen is megtalálható kezek egyesítése. Ilyen egyesítés a gyűrűk megszentelése után, mikor a pap a jobb kezük gyűrűsujjára helyezi a gyűrűket, a kezüket egymásba helyezi, a koronázási szertartás folyamán is megtörténik ez és mielőtt elbocsátja őket a szertartás végén, újból egymásba teszi a kezüket. Ez egy ősi jogi gesztus, ami a Bibliában is megtalálható (Tób 7,12-13) de a római jogban is megfigyelhető (*dexterarum iunctio*), ami a felek szerződését, szabad beleegyezését jelentette. De ez a cselekvés a keresztény egyházban többlet jelentést nyert, már nem csak a felek konszenzuális szerződésének a jele lett, hanem az, hogy itt a püspök (vagy a szentséget kiszolgáltató pap) a két fél kezét, vagyis életét Isten kezébe helyezi.⁵²

⁵¹ VANYÓ László: *Az ókeresztény egyház irodalma II., A 4-8. század*, Budapest, 2007, 129-135.o.

⁵² PAPP Miklós: „*Megkoronáztad*”, Szeged, 2022, 105.o.

A korai egyház a házasságot megpecsételő áldásról alkotott felfogását véleményem szerint szépen összefoglalja VI. Leó bizánci császár 89. novellája, ami a házasságról szól. Ebben a novellájában megfogalmazza, hogy nem lehet érvényesnek tartani azt a házasságot, amelyet a szent áldás nem pecsételt meg. Ez a szent áldás pedig pontosan mi is? Az, hogy a házasságnak az isteni kegyelem segítségül hívásának közepette kell végbemennie. Amelyik házasság, ezt a szent áldást nem viseli, azt nem lehet házasságnak neveznie VI. Leó novellája szerint és azt nem is illetik meg a házassági jogok.⁵³ Ennek a lényegét frappánsan megfogalmazva bemutatja a novella is:

„Házasságban váagsz élni? Akkor be kell tartanod a házasság szabályait. Nem tetszik a házasság? Akkor élj cölibátusban. Csak ne hamisítsd a házasságot, s a cölibátust ne használd hamis fedezékül.”⁵⁴

Vagyis, aki házasságban akar élni, akkor annak a szabályait be is kell tartania, és ide tartozik az is, hogy a házasságot az egyház renndezi, és az áldás megpecsételi. Ha pedig valaki ezeket nem tudja elfogadni, az éljen cölibátusban, de semmiképpen sem szabad a házasságot megmásítani, vagy más együttélési formát választani a szent kötelék helyett. Ebben megmutatkozik a házasság egységesítésének szándéka azáltal, hogy az egyházat bízták meg a házasság kiszolgáltatásával. Ezért viszont az egyháznak nagy árat is kellett fizetnie, méghozzá, hogy az Eucharisziától elkülönült szertartást kellett létrehoznia azok számára, akik nem voltak keresztények, vagy újra házasodásuk miatt nem részesülhettek a Szentségben.

VI. „az angyalok feljegyzik a mennyben”

Tertullianus a feleségéhez írott levelében többször is kihangsúlyozta, hogy a házasság az egyház tanítása szerint egyszeri cselekmény, megismételhetetlen és, ha az egyik fél elhunyt, úgy kívánatos, hogy az életben maradt özvegyiségben éljen.

⁵³ „Τοιγαροῦν καθάπερ ἐπὶ τέκνων εἰσποίησεως ἱεραῖς ἐπικλήσεσι τὴν εἰσποίησιν προβαίνειν διορισάμεθα, οὕτω δὴ καὶ τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας ἐρῶσθαι κελεύομεν, ὥς ἔνθα γε μὴ ὀρῶτο τοῖς συνοκεῖν βουλομένους τοιαύτη διαιτῶσα ἄρμογή, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ῥηθήσεται συνοικέσιον, οὐδ' ἐπιτεύξεται τῶν τούτου δικαίων ἢ τοιαύτη συμβίωσις.” In.: [Leo VI \(886-912\) and Marriage Law: Some Historical-Juridical Hints | Danilo Ceccarelli Morolli - Academia.edu](#) 09:30

⁵⁴ „Ἐστὶ σοι γαμικῆς πολιτείας ἔφεσις; Ἀνάγκη τὰ τοῦ γάμου τηρεῖν. Ἀλλ' ἀπαρέσκει τοῦ γάμου τὰ πράγματα; Διοικεῖτω σε ἀγαμία. καὶ μήτε γάμον κιβδηλεύσης μήτε ψεύδως τὴν ἀγαμίαν ὑποκορίζῃ”. In.: [Leo VI \(886-912\) and Marriage Law: Some Historical-Juridical Hints | Danilo Ceccarelli Morolli - Academia.edu](#) 07:36
Magyar fordítása megtalálható: MEYENDORFF, John: *A házasság misztériuma*, Budapest, 2009, 185.o.

Tertullianus Ádám és Éva kötelékére utalva mutatott rá arra, hogy a házasság egyszeri kötelék. Hiszen Ádámnak Éva volt az egyetlen felesége, ahogy Évának is Ádám volt az egyetlen férje. „Egy asszony, egy oldalborda.”⁵⁵ Ha pedig az egyik fél elhal, akkor az életben maradottnak dicséretes özvegyiségben lennie. Tertullianus szerint semmi másra nincs szüksége az Úr előtt megpecsételt özvegyi állapotnak, mint kitartásra. Az újra házasodást tilalmas volta érdekében utal arra, hogy ezt a cselekményt az Egyház tanítása és az Apostolok tanítása is egységesen tiltja. Izajás szavaira utal az apostoli atya, amikor idézi művében: „Tégy igazságot az árvával és az özvegygel és jöjj, perelj velem, mondja az Úr.”⁵⁶ Mind az árva és mind az özvegy védelmét az Úr a szíven viseli, hiszen ez a két fajta ember volt az egyik kiszolgáltatott helyzetben az ókori Izraelben. Az özvegyet védelmező ember különösen fontos ezáltal az Úr szemében, hiszen perbe szállhat vele. Ezen megfogalmazásból is hallhatjuk, hogy az özvegyek védelmére és segítésére már kialakult rendszer volt az ókeresztényeknél, mivel másképpen nem ajánlaná ezt másképpen a feleségének sem.

A Didaskáliában is megjelenik az újra házasodás és így özvegyi állapot kérdése. A Didaskália nem mondja ki határozottan, hogy nem szabad újra házasodni, de erősen ajánlja, hogy az özvegyi állapot megtartása a házastárs elhalása után egy tiszta, megbecsülendő állapot, amit a püspököknek és a diakónusoknak segítenie kell fenntartani. Hiszen aki újra házasodik, annak Isten előtt kell majd számot adnia róla, míg, aki özvegyiségben maradt tiszteletnek örvend és közbenjáró imádságával segítheti, a Püspök utasításai szerint természetesen, a közösségét. Az a személy pedig, aki többszörösen is újra házasodott, az utca nőkkel egyenlő, és paráznsága miatt megdorgálásban kell részesíteni és el kell bocsátani a közösségből.

Hasonló módon vélekedett erről Nagy Szent Baszileiosz is a kánonjaiban. Ha valaki háromszor, vagy többször házasodott, azt nem volt szokás, Baszileiosz 4. kánonja szerint férjnek vagy feleségnek nevezni, mivel nem érdemelték meg azt, hanem poligámiának vagy hasonló paráznságnak nevezték őket, utalva Jézus és a számáriai asszony beszélgetésére, ahol Jézus kijelentette, hogy a férfi, akivel az asszony él, nem a férje. Az ilyenek számára büntetésként 5 évi kizárást adtak a közösségből. Az egyházi szolgálatból viszont már a kétszer házasodottokat is kizárja, olvashatjuk 12. kánonban, itt vissza utalhatunk a Didaskáliára is, ahol a püspököknél ki jelentették, hogy egyszer házasodott személyek lehetnek csak.

⁵⁵ „*Nam et Adam unus Euae maritus et Euae una uxor illius, una mulier, una costa*” In.: [Tertullian : Ad Uxorem I](#) 08:32

⁵⁶ „*Iuste facite uiduae et pupillo, et uenite, disputemus, dicit Dominus.*” In.: [Tertullian : Ad Uxorem I](#) 08:38

Baszileiosz a válásról is értekezik a 9. kánonjában. Utal Máté evangéliumára, hogy egyedül a házasságtörés esetére tekintettel engedték meg az írások a válást, de utal több ószövetségi könyvre is, mint például a Példabeszédek könyve vagy Jeremiás próféta könyve, hogy jobb ilyen esetben az asszonynak, ha férjével marad, míg a férjnek jobb elbocsátania a feleségét. Baszileiosz egyik esetben sem ajánlja a válást. Hisz a válás utáni kapcsolat is paráznaság és házasságtörés, ami mind a két félnél bünt eredményez. Jobb inkább a paráznaságtól tartózkodni, vagy ha a házasságtörés megtörtént, a másik fél mellett kitartani és megmenteni őt. Ennek a fontosságát mutatja, hogy ha valaki egy olyan lányt tart a feleségének, akit megbecstelenített, írja a 25. kánonban, azt a paráznaságért lejárt vezeklési idő után megtarthatja feleségének.

A 24. kánonban rendelkezik az özvegyiségről, de erről csak szűkszavúan, leginkább a hangsúlyt a nekik járó adományokra szorítva, vagyis, akik felvételt nyertek az özvegyek jegyzékébe, és mégis összeházasodtak, azok többet nem részesedhetnek az adományokból. Ha valaki 60 év felett köt második házasságot özvegyasszonyként az addig a szent adományokból is ki lesz zárva, ameddig nem szünteti meg ezt a viszonyt. Férfiakra ilyen korlátozás nem áll fenn, az vezeklésként csak a második házasságot kötöttek büntetését kapja. Ha 60 év alatti lett beírva a jegyzékbe, azt Baszileiosz a szolgálattevők hibájának tekinti, nem az asszonyénak.⁵⁷

Összefoglalva tehát, Nagy Szent Baszileiosz tartózkodott attól, hogy a keresztény hívek újraházasodjanak, főleg, ha az már harmadjára történt, vagy negyedjére, sokkal inkább ajánlotta, hogy a felek tartsanak ki egymás mellett, vagy hogy az elhalt házastárs után az életben maradott maradjon meg az özvegyiségében, és ezeket a társaikat a korai közösségek segítették és támogatták is. Ezt erősítette, hogy mivel a harmadik vagy negyedik házasság hosszabb időre kizárta a párt az eucharisziából, és mivel a keresztény házasság létrejötte Baszileiosz korában az Eucharisztia vételével jött létre, csak polgári módon köttethetett meg. Miután a bűnbánati idő lejárt és a közösség vissza fogadta őket, vehették magukhoz az Eucharisziát és ismerhették el a házasságukat keresztény szentségként is. Meyendorff rámutat arra, hogy Nagy Szent Baszileiosz szabályozása a 9. századig életben volt. Ezekre a kánonokra utalnak Sztudioszi Szent Theodórosznak és Szent Niképhorosz konstantinápolyi pátriárkának tulajdonított kánonok, mint például Szent Niképhorosz 2. kánonja, ahol tiltja, hogy a második házasságot kötőket megkoronázzák és két évig nem engedi az Eucharisziához őket, a harmadik házasságot kötőket pedig már 5 évre is kizárja.⁵⁸ Ezekkel mind igyekeztek megőrizni a keresztény egyház

⁵⁷ VANYÓ, László: *A Kappadókiai atyák*, Budapest, 1983, 253-291.o.

⁵⁸ MEYENDORFF, John: *A házasság misztériuma*, Budapest, 2009, 58.o.

abszolút egységét, később viszont elfogadják a második házasságot és engedték a koszorúzást is, ahogy azt már láthattuk VI. Leó bizánci császár rendelkezésében, amikor is a keresztény egyházat már elfogadták és a házasság kötés feladatát átadták neki. Ebből megmutatkozik, hogy később a szigorú előírások kénytelenek voltak engedni a társadalmi változásnak, így annak is, hogy az egyház már nem csak keresztényeknek adta ki a házasság szentségét. De ez nem azt jelentette, hogy az alap értékeiből engedtek volna, ami szentséggé teszi, a keresztények házasságát.

VII. Összefoglalás

Az ókeresztény házasság fogalomról tehát elmondható, hogy az első századokban egy, a római joggal összefonódó, de attól erkölcsi kérdésekben és szertartásilag nagyban különböző intézmény. Megítélését az ókorban nagyban meghatározta, hogy az egyház üldözve volt, és hogy nagyon erős volt a keresztényekben a parúziavárás. Viszont általános nézet volt, hogy a keresztény házasság sajátos értelmét az Eucharisztia adja, vagyis, hogy a Szent áldozással és a püspöki/papi áldással együtt kapják meg a keresztény házasságot, ezek hiányában csak polgári házasságot köthetnek a felek egymással. A házassággal a hívek együtt válnak Krisztus tagjaivá és egymást segítik az örök életre való eljutásban. Emiatt sem fogadta el az egyház a válást és az újra házasodást, hiszen a házasság az egyház szemszögéből nem csupán egy szerződés a felek között, ami csak erre az életre szól, hanem egy, a pap által kiszolgáltató szentség, ami eltörölhetetlen és egyszeri.

A CCEO-ból idézett 776-ik kánon tehát röviden és lényegileg össze foglalja az általam vizsgált egyházatyák házasságról szóló nézeteit. Tehát Tertullianusból kiindulva, Nagy Szent Baszileioszon keresztül, elmondhatjuk, hogy azt a házasságot fogadták el érvényesnek és szentséginek, amelyet az egyház kötött meg. Ami azon kívül történt, csak polgárilag volt érvényes, később pedig, VI. Leó bizánci császár rendelkezése alapján, nem lehetett egyáltalán érvényes. A házasság megkötéséhez szükséges volt mind a két fél akarat nyilatkozata, és, ahogy a Didaszkáliában is láthattuk, a két fél teljes elköteleződése egymás iránt, ami megmutatkozik abban, hogy tisztelik egymást, a feleség csak a férjének és a férj, csak a feleségének akar tetszeni, és, ahogy a *Traditio Apostolica*ban és Tertullianusnál is láthattuk, együtt imádkoznak és együtt törekednek az örök élet teljességére. Az Eucharisztia megerősítő szerepe nagyban megmutatkozik, ahogy Meyendorff is mondta, hogy az első századokban a házasság megalakító, sajátos keresztény aktusa, hogy a felek részesülnek a Szent Adományokban. A püspöki áldás már a II. században is fontos helyet kapott a házasságban, ahogy azt Antióchiai

Szent Ignác is megfogalmazta a levelében, hogy a házasulandók úgy illik, hogy a püspök áldását kérjék a házasságukra. A többszöri házasság tilalmából, szigorú büntetéséből, az özvegyi állapot megtartásának a segítéséből és dicséretéből pedig következtethető, hogy az angyalok feljegyzik a házasságot a mennyben, vagyis, hogy ez egy egyszeri, örök és szentségi kötelék a felek között.

Bibliográfia

- BAÁN István: *A házasság az első négy keresztény évszázadban* In.: *A keleti teológia a házasságról, a családról*, Budapest 2013, 37. o.
- ERDŐ Péter: *Az ókori egyházfegyelem emlékei*, Budapest, 2018.
- FÖLDI András - HAMZA Gábor: *A Római jog története és intézményei*, Budapest, 1996.
- GÁRDONYI Máté: *Bevezetés a Katolikus Egyház történetébe*, Budapest, 2016.
- GRÜLL Tibor: *Rómaiak, zsidók, keresztények, a karthágói Tertullianus életművében*, Budapest, 2023.
- MEYENDORFF, John: *A házasság misztériuma*, Budapest, 2009.
- NESTLE, Eberhard- NESTLE, Erwin: *Novum Testamentum Graece et Latine*, Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart, 1937.
- PAPP Miklós: „Megkoronáztad”, Szeged, 2022.
- RIHMÉR Zoltán (fordító): *A Keleti Egyházak Kánonjainak Törvénykönyve*, Nyíregyháza, 2011. Online elérhető: ([Microsoft Word - CCEO Hungarice 2.2.3 Budapest, 2011.02.18 -r\363mai p\351ld\341ny .doc](#))
- PAVIC, Juraj-TENSEK, Tomislav Zdenko: *Patrológia*, Szeged, 1997.
- SZOTYORI-NAGY Ágnes: *Házassági akadályok a bizánci akatolikus egyházak jogrendjében és alkalmazásuk a katolikus gyakorlatban*, Budapest, 2014,
- TÖRÖK József: *Egyetemes egyháztörténelem I.*, Budapest, 1999.
- VANYÓ László: *Apostoli Atyák*, Budapest, 1986.
- VANYÓ László: *Az ókeresztény egyház irodalma I., Az első három század*, Budapest, 2007.
- VANYÓ László: *Az ókeresztény egyház irodalma II., A 4-8. század*, Budapest, 2007.
- VANYÓ, László: *A Kappadókiai atyák*, Budapest, 1983.
- VANYÓ László: *Tertullianus művei*, Budapest, 1986.
- TÖRÖK József: *Egyetemes egyháztörténelem I.*, Budapest, 1999.
- [Arianizmus](#)
- [Didache Translation — Chapter 1](#)
- [Didache Translation — Chapter 2](#)

- [Didascalia et Constitutiones apostolorum : Funk, Franz Xaver von, 1840-1907, ed : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#)
- [Digesto ricerca per riferimento](#)
- [Joannou Fonti Discipline Generale Antique \(IVe IXe S.\) Vol. 2, Les Canons Des Peres Grecs : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#)
- [Elsőáldozás - Kispesti Görögkatolikus Kápolna \(gorogkatolikus.hu\)](#)
- [Leó, VI. – Magyar Katolikus Lexikon](#)
- [Nagyböjt második vasárnapja – Nagybemenet, hitvallás | Miskolci Egyházmegye \(migorkat.hu\)](#)
- [Leo VI \(886-912\) and Marriage Law: Some Historical-Juridical Hints | Danilo Ceccarelli Morolli - Academia.edu](#)
- [Szentek élete](#)
- [Tertullian : Ad Uxorem I](#)
- [Tertullian : Ad Uxorem II](#)